МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра менеджменту

«Допущено до захисту»
«____» _____2026 р.

Завідувач кафедри, к.е.н., доцент

_____ Наталія ВЕРНЮК

КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА БАКАЛАВРА

Аналіз використання земельних ресурсів в ТОВ “АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА” Маловисківського району Кіровоградської області

Виконав:
студент IV курсу, 41 з-м групи
спеціальності 073 «Менеджмент»
СОКУР Гліб Володимирович
Керівник: к.е.н., доцент
АЛЬОШКІНА Людмила Петрівна

Умань – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ПРОСТОРОВО-ВИРОБНИЧА ОСНОВА ТА ОБ'ЄКТ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	6
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»	17
РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»	34
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена особливою роллю земельних ресурсів у діяльності сільськогосподарських підприємств. У аграрному виробництві земля виступає не лише просторовою основою господарювання, а й головним засобом виробництва, від якого безпосередньо залежать обсяги вирощування сільськогосподарської продукції, рівень урожайності, структура посівних площ, собівартість продукції та кінцеві фінансові результати підприємства. За умов обмеженості земельного фонду та зростання вимог до ефективності аграрного виробництва особливого значення набуває не екстенсивне розширення площ, а раціональне використання наявних сільськогосподарських угідь, передусім ріллі.

Сучасні умови функціонування аграрних підприємств потребують поєднання економічної результативності землекористування з вимогами збереження родючості ґрунтів і підтримання довгострокового продуктивного потенціалу земель. Надмірна орієнтація на вирощування окремих високоприбуткових культур може забезпечувати короткострокове зростання доходу, однак водночас створювати ризики порушення сівозмінної збалансованості, виснаження ґрунтів і зниження стійкості виробничої системи. Саме тому аналіз використання земельних ресурсів має охоплювати не лише площу угідь, а й структуру посівів, урожайність культур, економічну віддачу з 1 га, рівень витрат і раціональність управлінських рішень щодо використання ріллі.

Особливої актуальності зазначені питання набувають для ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» Маловисківського району Кіровоградської області, діяльність якого пов’язана з вирощуванням зернових, бобових та олійних культур. Для цього підприємства земельні ресурси є основою виробничого потенціалу, а ефективність їх використання визначає рівень прибутковості, конкурентоспроможність і можливості подальшого розвитку. У зв’язку з цим виникає необхідність дослідити фактичний стан

землекористування підприємства, оцінити структуру посівних площ і економічну віддачу ріллі, а також обґрунтувати управлінські напрями підвищення ефективності використання земельних ресурсів.

Метою бакалаврської роботи є дослідження теоретико-методичних засад і практичних аспектів використання земельних ресурсів у ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» та обґрунтування управлінських заходів щодо підвищення ефективності й раціональності використання ріллі.

Для досягнення поставленої мети у роботі визначено такі завдання:

- розкрити економічну сутність земельних ресурсів та земельного потенціалу аграрного підприємства;
- узагальнити методичні підходи до оцінювання продуктивності та економічної віддачі сільськогосподарських угідь;
- надати організаційно-економічну характеристику ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»;
- проаналізувати склад, структуру земельного фонду та посівних площ підприємства;
- оцінити урожайність основних культур і результативність використання ріллі;
- виявити проблемні аспекти фактичної структури посівних площ;
- обґрунтувати раціональну модель використання ріллі та розрахувати очікуваний економічний ефект від її впровадження.

Об’єктом дослідження є процес використання земельних ресурсів у сільськогосподарському підприємстві.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти оцінювання й удосконалення використання земельних ресурсів у ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА».

У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи: метод теоретичного узагальнення – для розкриття сутності земельних ресурсів і земельного потенціалу; аналітичний метод – для оцінки фінансово-економічних показників підприємства; порівняльний метод – для дослідження

динаміки показників за 2023-2025 рр.; табличний і графічний методи – для систематизації та наочного подання результатів; розрахунково-конструктивний метод – для обґрунтування проєктної структури посівних площ і визначення очікуваного економічного ефекту.

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти України у сфері землекористування, наукові праці вітчизняних дослідників з питань ефективності використання земельних ресурсів, відкриті реєстраційні та фінансові дані про діяльність ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА», а також аналітичні розрахунки автора. У зв’язку з відсутністю повної внутрішньої виробничої звітності підприємства щодо структури посівів та урожайності за 2023–2025 рр. у роботі використано розрахунково-аналітичну модель, узгоджену з відкритими фінансовими показниками підприємства та його виробничою спеціалізацією.

РОЗДІЛ 1
НАУКОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ПРОСТОРОВО-ВИРОБНИЧА ОСНОВА ТА ОБ'ЄКТ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

У сучасних умовах функціонування аграрного сектору земельні ресурси доцільно розглядати не лише як природну основу сільськогосподарського виробництва, а як складний об'єкт економічного управління, у межах якого поєднуються виробничі, екологічні, технологічні та фінансові інтереси підприємства. Саме така постановка питання дозволяє відійти від спрощеного трактування землі як площі, що перебуває у користуванні господарства, і перейти до дослідження її реальної продуктивної спроможності, економічної віддачі та довгострокової стійкості.

Актуальність такого підходу зумовлена тим, що для більшості сільськогосподарських підприємств рілля є не просто виробничим ресурсом, а головною умовою формування доходу. Водночас між короткостроковою економічною зацікавленістю підприємства та потребою збереження ґрунтової родючості виникає об'єктивна суперечність. З одного боку, підприємство зацікавлене у вирощуванні культур із високою товарністю, ліквідністю та прибутковістю. З іншого боку, надмірна концентрація економічно вигідних, але ґрунтовиснажливих культур у структурі посівів може посилювати агроекологічні ризики, погіршувати фітосанітарний стан полів і знижувати довгострокову продуктивність землі. Саме ця суперечність формує дослідницьке ядро аналізу використання земельних ресурсів аграрного підприємства.

У нормативно-правовому вимірі землі сільськогосподарського призначення визначаються як землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої

інфраструктури або призначені для таких цілей. До них належать сільськогосподарські угіддя, зокрема рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги. Таке трактування закріплює виробничу спрямованість земель аграрного сектору, проте для економічного дослідження цього недостатньо, оскільки правова категоризація не розкриває рівня їх продуктивності, ефективності та раціональності використання.

У межах дослідження використання земельних ресурсів аграрного підприємства важливо не лише охарактеризувати землю як основний засіб виробництва, а й виявити внутрішню логіку формування результативності землекористування. Для цього доцільно розглядати земельний потенціал через взаємозв'язок економічної мети підприємства та необхідності збереження продуктивних властивостей ґрунту. Такий підхід дозволяє визначити ключову дослідницьку суперечність, що полягає у потребі підвищення економічної віддачі ріллі без послаблення її довгострокової виробничої спроможності. Саме ця логіка покладена в основу подальшого аналізу та узагальнена на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Дослідницька логіка аналізу земельного потенціалу аграрного підприємства

Джерело: побудовано автором.

У науковій площині земельні ресурси аграрного підприємства варто розглядати як інтегровану систему, що включає не лише площу та правовий статус земель, а й якість ґрунтів, структуру угідь, технологічний режим використання, структуру посівів, рівень інтенсивності виробництва та економічний результат, отриманий з одиниці площі. Саме тому в межах цієї бакалаврської роботи доцільно оперувати не лише поняттям «земельні ресурси», а й ширшою категорією – земельний потенціал підприємства.

Під земельним потенціалом аграрного підприємства доцільно розуміти сукупну спроможність земельного фонду забезпечувати стабільне виробництво сільськогосподарської продукції, формування економічного результату та відтворення продуктивних властивостей ґрунту за наявного рівня технологічного, організаційного й управлінського забезпечення. На відміну від поняття земельних ресурсів, яке переважно відображає наявність землі як об’єкта використання, категорія земельного потенціалу акцентує увагу на результативності, продуктивності, стійкості та управлінській якості землекористування.

У вітчизняній агроекономічній науці дослідження земельних ресурсів розвивалися в кількох взаємопов’язаних напрямах. У працях П. Т. Саблука та М. Й. Маліка земля розглядалася передусім як базова складова ресурсного потенціалу аграрного виробництва. А. М. Третяк і Д. С. Добряк значну увагу приділяли землевпорядному, екологічному та інституційному аспектам раціонального землекористування. У дослідженнях М. М. Федорова, В. Я. Месель-Веселяка та інших учених акцент робився на економічній результативності використання земель, ефективності аграрного виробництва, земельних відносинах і відтворенні ресурсної бази сільського господарства.

Для поглиблення теоретичного обґрунтування теми важливо показати, що земельні ресурси в аграрному підприємстві можуть досліджуватися з різних наукових позицій. Їх не можна розглядати лише як площу сільськогосподарських угідь або фізичну основу виробництва, оскільки земля одночасно виконує ресурсну, продуктивну, економічну, екологічну та

управлінську функції. Саме тому доцільно систематизувати основні наукові акценти, які розкривають багатовимірний характер земельних ресурсів та формують методологічну основу подальшого аналізу землекористування в ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА».

Таблиця 1.1

Еволюція наукових акцентів у дослідженні земельних ресурсів аграрного підприємства

Науковий акцент	Зміст дослідницького підходу	Практичне значення для теми роботи
Ресурсний	Земля розглядається як базовий елемент виробничого потенціалу аграрного підприємства	Дозволяє оцінити забезпеченість підприємства земельними угіддями та ріллею
Продуктивний	Основна увага приділяється здатності землі забезпечувати урожайність і валовий збір продукції	Дає змогу визначити натуральну результативність використання ріллі
Економічний	Земля аналізується як джерело формування виручки, прибутку та рентабельності	Орієнтує дослідження на показники економічної віддачі з 1 га
Відтворювальний	Акцент робиться на збереженні родючості ґрунтів і недопущенні деградації земель	Дає змогу оцінювати землекористування не лише за прибутком, а й за його довгостроковою стійкістю
Управлінський	Земля розглядається як об’єкт планування структури посівів, сівозміни та виробничої спеціалізації	Створює основу для обґрунтування раціональної моделі використання ріллі

Зміст табл. 1.1 показує, що дослідження земельних ресурсів має бути багаторівневим. Якщо обмежитися лише ресурсним підходом, аналіз зведеться до характеристики площі земель. Якщо використовувати лише продуктивний підхід, поза увагою залишиться прибутковість культур. Якщо

орієнтуватися тільки на економічний результат, можна не врахувати ризики виснаження ґрунтів. Тому для бакалаврської роботи доцільним є поєднання продуктивного, економічного та відтворювального підходів.

Важливо встановити, як саме земельний фонд трансформується у виробничий і фінансовий результат. Тому дослідження земельних ресурсів у ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» має будуватися не за логікою опису площ, а за логікою оцінювання земельної віддачі: яка структура ріллі сформована на підприємстві, які культури займають домінуюче місце, яку урожайність вони забезпечують, який прибуток формується з 1 га та чи є чинна структура посівів економічно й агротехнологічно обґрунтованою.

Саме на стику цих підходів формується авторська логіка дослідження: ефективність використання земельних ресурсів аграрного підприємства слід оцінювати як здатність ріллі забезпечувати достатній економічний результат без погіршення передумов її подальшого продуктивного використання. Такий підхід є важливим, оскільки дозволяє уникнути однобічної оцінки землекористування лише через прибуток або лише через урожайність.

Закон України «Про охорону земель» прямо пов’язує раціональне використання земель із відтворенням і підвищенням родючості ґрунтів, збереженням екологічних функцій ґрунтового покриву та охороною довкілля. Отже, навіть у межах економічного аналізу підприємства використання земельних ресурсів не може розглядатися поза контекстом підтримання їх продуктивних властивостей.

Подібна логіка простежується і в міжнародних підходах до сталого управління земельними ресурсами. ФАО визначає стале управління землями як використання земельних ресурсів, включно з ґрунтами, водою, рослинами і тваринами, для виробництва благ з одночасним забезпеченням довгострокового продуктивного потенціалу цих ресурсів та підтриманням їх екологічних функцій. Це положення є важливим для теми роботи, оскільки підкреслює: ефективність землекористування не може бути зведена лише до поточного економічного результату.

Отже, у межах дослідження ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» земельні ресурси доцільно аналізувати не як пасивний виробничий фонд, а як активну просторово-виробничу систему, результативність якої залежить від поєднання природної якості ґрунтів, структури посівів, технологічного забезпечення, рівня витрат і управлінських рішень. Такий підхід формує основу для подальшого аналізу структури землекористування, продуктивності культур і економічної віддачі ріллі.

Методика аналізу використання земельних ресурсів аграрного підприємства повинна відповідати предмету дослідження. Якщо предметом є не просто площа землі, а результативність її використання, то методичний апарат має забезпечувати перехід від ресурсної характеристики до оцінки виробничої, економічної та управлінської ефективності ріллі. У цьому полягає принципова відмінність дослідницького підходу від описового: аналіз має не лише показати, скільки землі має підприємство, а й виявити, яку економічну віддачу забезпечує кожен гектар і за рахунок яких чинників вона формується.

У межах цієї роботи доцільно застосувати поетапну методику аналізу, яка передбачає послідовне дослідження: земельного фонду підприємства; структури сільськогосподарських угідь; структури посівних площ; урожайності основних культур; економічної віддачі з 1 га; витратності виробництва; прибутковості культур; відповідності фактичної структури посівів вимогам раціонального землекористування. Така логіка дозволяє не розривати виробничий та економічний аспекти аналізу, а розглядати їх як єдину систему.

На відміну від традиційного підходу, за якого показники аналізу просто перелічуються, у цій роботі доцільно згрупувати їх за дослідницькими питаннями. Така побудова методики робить аналіз більш цілеспрямованим і дозволяє уникнути формального набору коефіцієнтів.

З огляду на багатовимірність земельних ресурсів як об’єкта дослідження, методика їх оцінювання має бути побудована не як механічний набір показників, а як послідовна система аналітичних запитань. Такий підхід

дозволяє встановити не лише фактичний стан земельного фонду підприємства, а й з’ясувати, як наявні земельні угіддя трансформуються у виробничий та фінансовий результат. Саме тому подальше оцінювання використання земельних ресурсів доцільно здійснювати через поєднання ресурсного, виробничого, економічного та управлінського аспектів, що дає змогу перейти від загальної характеристики площі землекористування до визначення реальної ефективності використання кожного гектара ріллі.

Таблиця 1.2

Дослідницька логіка оцінювання використання земельних ресурсів аграрного підприємства

Дослідницьке питання	Аналітичний зміст	Показники, що використовуються
Яким є земельний масштаб підприємства?	Встановлення площі та складу земельного фонду	Загальна площа земель, площа сільськогосподарських угідь, площа ріллі
Наскільки інтенсивно земля залучена у виробництво?	Оцінка рівня господарського використання земель	Частка сільськогосподарських угідь, частка ріллі, рівень розораності
Яка виробнича модель сформована на ріллі?	Визначення спеціалізації та структури посівів	Частка окремих культур, співвідношення зернових і технічних культур
Яку натуральну продуктивність забезпечує земля?	Оцінка виробничої результативності ріллі	Урожайність культур, валовий збір продукції
Який економічний результат дає 1 га?	Оцінка фінансової віддачі земельної площі	Виручка на 1 га, прибуток на 1 га, валова продукція на 1 га
Чи виправданий рівень витрат на землю?	Визначення ефективності інтенсифікації	Витрати на 1 га, собівартість, окупність витрат
Чи є структура посівів раціональною?	Оцінка економічної та агротехнологічної збалансованості землекористування	Рентабельність культур, частка виснажливих культур, дотримання сівозмінних вимог

Джерело: сформовано автором.

Перевага такої методики полягає в тому, що вона підпорядковує показники конкретним дослідницьким завданням. Наприклад, показник

частки ріллі сам по собі не є достатнім для висновку про ефективність землекористування. Висока частка ріллі може свідчити про значний виробничий потенціал, але одночасно – про підвищене навантаження на ґрунтовий покрив. Аналогічно висока урожайність культури не завжди означає її високу ефективність, якщо вона досягнута за рахунок надмірних витрат або супроводжується зниженням родючості ґрунтів.

Перший блок аналізу передбачає оцінку земельного фонду підприємства. Тут важливо визначити не лише абсолютну площу земель, а й співвідношення між видами угідь. Для підприємств рослинницького напряму ключове значення має рілля, оскільки саме вона формує основну частину товарної продукції. Частка ріллі у структурі сільськогосподарських угідь показує рівень виробничого навантаження на земельний фонд і визначає можливості підприємства щодо формування посівної структури.

Другий блок пов’язаний із дослідженням структури посівних площ. У контексті цієї роботи структура посівів розглядається не лише як перелік культур, а як відображення управлінської моделі землекористування. Якщо підприємство систематично надає перевагу культурам з високою короткостроковою прибутковістю, це може поліпшувати фінансові результати у поточному періоді, але створювати ризики для довгострокової продуктивності землі. Тому аналіз структури посівів має містити не тільки економічну, а й агротехнологічну інтерпретацію.

Третій блок методики передбачає оцінювання урожайності культур. Урожайність є базовим натуральним показником продуктивності землі, однак її не можна трактувати ізольовано. Вона відображає не лише якість земельних ресурсів, а й рівень технології, якість насіння, систему удобрення, строки виконання польових робіт, погодні умови та організацію виробництва. Тому динаміка урожайності має аналізуватися не як самостійний факт, а як результат взаємодії земельного, технологічного й управлінського чинників.

Четвертий блок має найбільше значення для теми роботи, оскільки пов’язаний з оцінкою економічної віддачі ріллі. У цьому разі ключовим є не

лише питання, скільки продукції отримано з 1 га, а й питання, який фінансовий результат сформовано з цієї площі. Саме тому доцільно використовувати показники виручки на 1 га, прибутку на 1 га, витрат на 1 га, рентабельності та окупності витрат. У сукупності вони дозволяють визначити, які культури забезпечують підприємству найбільшу економічну результативність і чи відповідає фактична структура посівів принципам раціонального використання ріллі.

Для більш чіткого розмежування аналітичних індикаторів доцільно окремо визначити, які показники характеризують наявність земельного ресурсу, які – його виробничу продуктивність, а які – економічну віддачу та раціональність використання. Така систематизація дозволяє уникнути змішування різних рівнів оцінювання та забезпечує логічну послідовність подальшого аналізу землекористування підприємства.

Таблиця 1.3

Методичне розмежування показників продуктивності та економічної віддачі земельних угідь

Група показників	Що саме вимірює	Чому важлива для дослідження
Показники земельної забезпеченості	Наявність і структуру земельного фонду підприємства	Дають уявлення про масштаб і ресурсну базу господарювання
Показники продуктивності ріллі	Фізичний обсяг продукції, отриманий з одиниці площі	Дозволяють оцінити натуральну результативність використання землі
Показники економічної віддачі	Обсяг виручки та прибутку, сформований з 1 га	Показують реальну фінансову результативність землекористування
Показники витратності	Обсяг ресурсів, вкладених у виробництво на 1 га	Дозволяють оцінити, чи є інтенсифікація економічно виправданою
Показники структурної раціональності	Співвідношення культур у посівній площі	Дають змогу оцінити збалансованість виробничої моделі підприємства
Показники стійкості землекористування	Відповідність структури посівів вимогам збереження родючості	Дозволяють врахувати довгострокові наслідки використання ріллі

За результатами табл. 1.3 методика оцінювання використання земельних ресурсів має бути не механічною, а аналітичною. Її завдання полягає не в тому, щоб розрахувати якомога більше показників, а в тому, щоб

через обмежену, але логічно пов’язану систему індикаторів виявити реальну ефективність використання земельного потенціалу підприємства.

У цій роботі доцільно виходити з того, що ефективність використання земельних ресурсів формується на трьох рівнях. Перший рівень – ресурсний, який характеризує площу й структуру земельного фонду. Другий рівень – виробничий, який відображає урожайність і валовий збір продукції. Третій рівень – економіко-управлінський, який показує, яку виручку, прибуток і рентабельність забезпечує кожен гектар ріллі та наскільки раціонально підприємство формує структуру посівів.

Рис. 1.2. Трирівнева модель оцінювання використання ріллі в аграрному підприємстві

Джерело: побудовано автором.

Така трирівнева логіка є більш придатною для дослідження ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА», оскільки дозволяє уникнути поверхової характеристики земельних ресурсів. Вона спрямовує аналіз на виявлення конкретних управлінських висновків: які культури є найбільш

результативними, які площі використовуються недостатньо ефективно, чи не створює чинна структура посівів надмірного навантаження на ріллю та за рахунок яких змін можна підвищити економічну віддачу земельних угідь.

Отже, земельні ресурси аграрного підприємства доцільно розглядати не лише як площу сільськогосподарських угідь, а як складну виробничо-економічну систему, що поєднує природні, технологічні, екологічні та управлінські характеристики. У межах дослідження встановлено, що ключове значення має не сама наявність земельного фонду, а здатність підприємства забезпечувати його продуктивне, економічно результативне та раціональне використання. Саме тому категорія земельного потенціалу є більш змістовною для аналізу, оскільки дозволяє оцінити не лише ресурсну базу господарювання, а й можливості її перетворення у виробничий і фінансовий результат.

Методичну основу подальшого аналізу доцільно формувати через поєднання ресурсного, виробничого та економіко-управлінського рівнів оцінювання. Такий підхід дає змогу послідовно дослідити склад земельного фонду, структуру ріллі й посівних площ, урожайність основних культур, витрати та економічну віддачу з 1 га. Запропонована логіка дослідження створює підґрунтя для практичного аналізу використання земельних ресурсів у ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» та подальшого обґрунтування раціональної моделі використання ріллі.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»

ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» є сільськогосподарським підприємством, діяльність якого безпосередньо пов’язана з використанням земельних ресурсів як основної виробничої бази. У межах теми бакалаврської роботи підприємство розглядається як об’єкт аналізу землекористування, оскільки його основний вид діяльності належить до рослинницького напряму, а саме вирощування зернових, бобових культур і насіння олійних культур. Така спеціалізація зумовлює пряму залежність фінансово-економічних результатів підприємства від площі, структури та продуктивності сільськогосподарських угідь.

ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» зареєстроване 25.09.2002 р., має код ЄДРПОУ 31493071, організаційно-правову форму товариства з обмеженою відповідальністю, а керівником підприємства зазначено Дранка Анатолія Івановича. Основним видом економічної діяльності підприємства є КВЕД 01.11 – вирощування зернових культур, крім рису, бобових культур і насіння олійних культур. Юридична адреса підприємства: Кіровоградська область, смт Смоліне, вул. Козакова, 7. У частині відкритих джерел територіальна прив’язка подається як Маловисківський район, а в новіших довідниках – як Новоукраїнський район, що пов’язано з адміністративно-територіальними змінами; у межах цієї роботи зберігається формулювання теми – Маловисківський район Кіровоградської області.

ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» функціонує як суб’єкт господарювання аграрного сектору, діяльність якого спрямована на здійснення виробничої, фінансово-господарської, комерційної, інвестиційної та іншої економічної діяльності з метою отримання прибутку. Основою виробничої спеціалізації підприємства є сільськогосподарське виробництво, передусім вирощування зернових, бобових та олійних культур, що зумовлює

визначальну роль земельних ресурсів у формуванні його виробничого потенціалу. Саме тому аналіз землекористування підприємства має важливе значення для оцінки його економічної результативності, раціональності структури посівів і можливостей підвищення віддачі сільськогосподарських угідь.

Природно-ресурсні умови господарювання ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» загалом є сприятливими для ведення польового землеробства. Переважна частина земель підприємства має рівнинний або пологово-хвилястий рельєф із крутизною схилів близько 1–2°, що створює відносно сприятливі умови для механізованого обробітку ґрунту, проведення посівних робіт, догляду за культурами та збирання врожаю. Водночас наявність місцевого базису ерозії на рівні 49 м і поширення змитих різновидів ґрунтів зумовлюють необхідність дотримання протиерозійних заходів і раціональної структури сівозміни.

Ґрунтовий покрив земель підприємства представлений переважно чорноземами звичайними середньогумусними та їх змитими різновидами. Такі ґрунти мають значний природний потенціал родючості, однак потребують системного відтворення поживного режиму, раціонального внесення добрив, недопущення надмірної частки виснажливих культур і дотримання агротехнологічних вимог. Кліматичні умови району характеризуються річною сумою опадів у межах 430–460 мм, середньорічною температурою повітря близько 18,3–19,0 °С та тривалістю періоду з температурами вище 10 °С на рівні 165–175 днів. Сукупність цих природно-кліматичних характеристик формує передумови для вирощування основних зернових і технічних культур, однак водночас актуалізує потребу в ефективному управлінні вологозабезпеченням, структурою посівів і технологіями обробітку ґрунту.

Для поглиблення організаційно-економічної характеристики підприємства доцільно насамперед узагальнити його основні реєстраційні та правові відомості. Такі дані дають змогу визначити організаційно-правову форму, місцезнаходження, основний вид економічної діяльності та загальну

виробничу спрямованість ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА», що є необхідною основою для подальшого аналізу його земельного потенціалу та ефективності землекористування. Основні організаційно-правові характеристики підприємства наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Загальна організаційно-правова характеристика ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»

Показник	Характеристика
Повна назва підприємства	Товариство з обмеженою відповідальністю «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»
Скорочена назва	ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»
Код ЄДРПОУ	31493071
Дата реєстрації	25.09.2002
Організаційно-правова форма	Товариство з обмеженою відповідальністю
Керівник	Дранко Анатолій Іванович
Юридична адреса	Кіровоградська обл., смт Смоліне, вул. Козакова, 7
Основний КВЕД	01.11 - вирощування зернових культур, крім рису, бобових культур і насіння олійних культур
Статутний капітал	16,5 тис. грн
Основна продукція	Зерно, зернобобові, кукурудза, соняшник

Джерело: сформовано за даними відкритих реєстраційних джерел.

Наведені в табл. 2.1 дані свідчать, що підприємство має тривалий період функціонування на аграрному ринку, а його виробнича спеціалізація прямо відповідає предмету дослідження бакалаврської роботи. Основний КВЕД підприємства підтверджує рослинницьку спрямованість господарської діяльності, що означає домінування земельних ресурсів у структурі виробничого потенціалу. Виробництво зернових, зернобобових, кукурудзи та соняшнику передбачає інтенсивне використання ріллі, тому ефективність господарювання підприємства значною мірою визначається урожайністю культур, структурою посівних площ, витратами на 1 га та економічною віддачею земельних угідь.

З позиції організаційної характеристики ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» належить до підприємств корпоративного типу, у яких господарська діяльність здійснюється на основі поєднання земельних, трудових, матеріально-технічних і фінансових ресурсів. Для такого підприємства земля виступає не лише природною основою виробництва, а й активом, від ефективності використання якого залежить стабільність доходів, рівень прибутковості та можливість розширеного відтворення виробництва. Саме тому подальша організаційно-економічна характеристика має бути спрямована не лише на загальний опис підприємства, а й на оцінку результативності його виробничо-фінансової діяльності.

Організаційна структура підприємства має лінійно-функціональний характер. Її основою є директор, який координує діяльність адміністративно-управлінського апарату та виробничих підрозділів. У межах такої структури бухгалтерія забезпечує ведення фінансового обліку, складання звітності, контроль витрат і розрахунків; агрономічна служба відповідає за формування технологічних карт, планування структури посівів, контроль стану полів, захист рослин і дотримання агротехнологічних вимог; виробнича бригада виконує основний комплекс польових робіт, пов’язаних з обробітком ґрунту, посівом, доглядом за культурами та збиранням урожаю.

Організаційна побудова ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» відповідає специфіці сільськогосподарського підприємства рослинницького напряму, у якому ключове значення мають виробничі, агрономічні, обліково-фінансові та технічні функції. Оскільки основою діяльності підприємства є вирощування зернових, бобових та олійних культур, організаційна структура повинна забезпечувати узгодженість між плануванням посівних площ, виконанням технологічних операцій, використанням техніки, матеріальним забезпеченням і контролем економічних результатів. Організаційну структуру ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» подано на рис. 2.1.

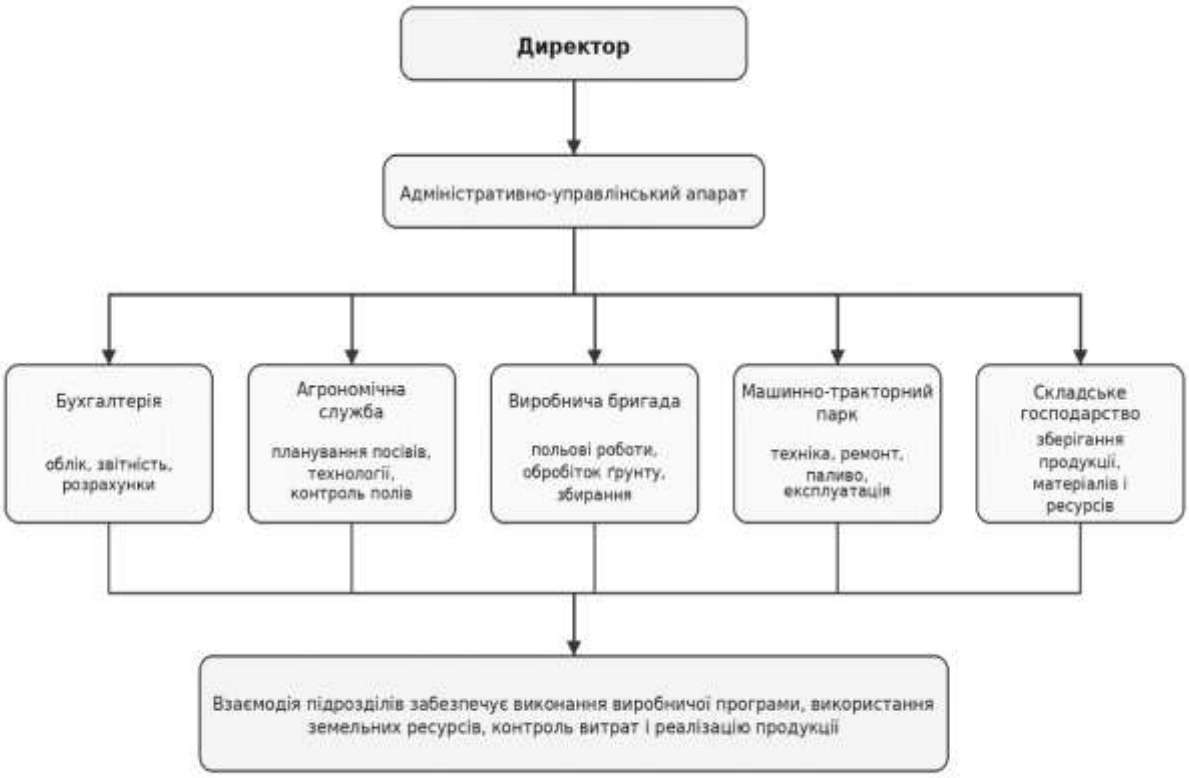

Рис. 2.1. Організаційна структура ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»

Джерело: побудовано автором.

Важливою складовою організаційної структури є машинно-тракторний парк, оскільки рослинницьке виробництво значною мірою залежить від своєчасності та якості механізованих робіт. Саме технічне забезпечення визначає можливість дотримання оптимальних строків обробітку ґрунту, сівби, внесення добрив, захисту рослин і збирання врожаю. Складське господарство, своєю чергою, забезпечує зберігання насіння, добрив, засобів захисту рослин, паливно-мастильних матеріалів і готової продукції. Отже, організаційна структура підприємства прямо пов’язана з ефективністю використання земельних ресурсів, оскільки кожен її елемент впливає на виробничий результат, витрати та економічну віддачу з 1 га ріллі.

Управлінська структура підприємства відображає систему

підпорядкування, розподілу відповідальності та прийняття управлінських рішень. Для ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» вона може бути представлена як ієрархічна система, у якій стратегічні рішення належать до компетенції загальних зборів учасників, оперативне керівництво здійснює директор, а функціональні напрями реалізуються через відповідальних осіб за облік, агрономічний супровід, виробництво, техніку та матеріальне забезпечення.

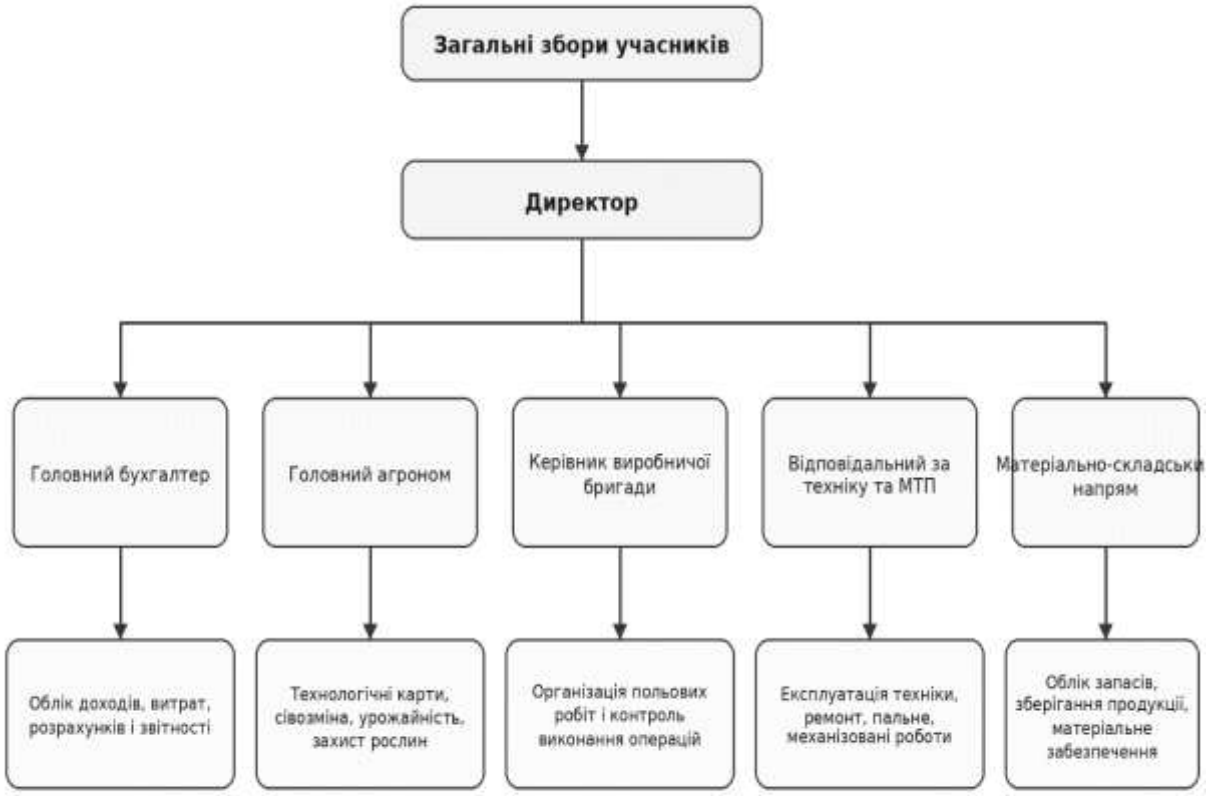

Рис. 2.2. Управлінська структура ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»

Джерело: побудовано автором.

Управлінська структура має важливе значення для організації землекористування, оскільки саме через неї формується система рішень щодо розподілу ріллі між культурами, вибору технологій вирощування, визначення потреби в матеріальних ресурсах, контролю витрат і оцінювання виробничих результатів. Директор підприємства забезпечує загальну координацію

діяльності та приймає ключові господарські рішення. Головний агроном відіграє центральну роль у сфері землекористування, оскільки відповідає за структуру посівів, агротехнологічні рішення, стан посівів, урожайність і дотримання вимог раціонального використання ґрунтів.

Головний бухгалтер забезпечує фінансово-економічний супровід діяльності підприємства, що є важливим для оцінки витрат на 1 га, собівартості продукції, доходу, прибутку та рентабельності виробництва. Керівник виробничої бригади відповідає за практичне виконання польових робіт і контроль трудових процесів, а відповідальний за техніку та машинно-тракторний парк – за технічну готовність машин, ефективне використання пального, своєчасність механізованих операцій і зниження простоїв. Матеріально-складський напрям забезпечує наявність виробничих ресурсів, необхідних для виконання технологічного циклу.

Отже, організаційна та управлінська структури ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» мають безпосередній зв’язок із результативністю використання земельних ресурсів. Їхня ефективність проявляється у здатності підприємства своєчасно планувати посівні площі, забезпечувати технологічну дисципліну, контролювати витрати, підтримувати належний стан техніки та отримувати стабільну економічну віддачу з ріллі. У контексті теми бакалаврської роботи це дає підстави розглядати управлінську систему підприємства як один із чинників формування ефективності землекористування.

Для оцінювання економічного стану підприємства доцільно використати показники доходу, чистого прибутку, рентабельності, активів, зобов’язань і чисельності працівників. Ці показники дозволяють визначити динаміку масштабів господарської діяльності, ефективність формування фінансового результату та загальну ресурсну спроможність підприємства у 2023–2025 рр.

Дані табл. 2.2 свідчать про суттєве зростання фінансової результативності підприємства у 2023–2025 рр. Дохід ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» збільшився з 15 117,0 тис. грн у 2023 р. до 40 092,4 тис. грн у

2025 р., тобто приріст становив 24 975,4 тис. грн. Найбільш різке зростання доходу відбулося у 2024 р., коли показник досяг 46 068,6 тис. грн. У 2025 р. спостерігалося певне скорочення доходу порівняно з 2024 р., однак він залишився істотно вищим, ніж у 2023 р. Така динаміка може свідчити про розширення обсягів реалізації продукції, зміну цінової кон'юнктури, підвищення урожайності або зміну структури виробництва на користь більш товарних культур.

*Таблиця 2.*2

Основні фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» у 2023-2025 рр.

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відхилення 2025 р. до 2023 р., +/-
Дохід, тис. грн	15 117,0	46 068,6	40 092,4	+24 975,4
Чистий прибуток, тис. грн	720,9	10 382,7	13 943,8	+13 222,9
Рентабельність, %	4,77	22,54	34,78	+30,01 в.п.
Активи, тис. грн	49 152,4	63 473,7	48 736,8	-415,6
Зобов'язання, тис. грн	17 716,5	21 655,1	16 974,4	-742,1
Кількість працівників, осіб	30	30	24	-6

Джерело: сформовано та розраховано за даними фінансової звітності підприємства.

Особливо показовою є динаміка чистого прибутку. Якщо у 2023 р. підприємство отримало 720,9 тис. грн чистого прибутку, то у 2024 р. цей показник збільшився до 10 382,7 тис. грн, а у 2025 р. – до 13 943,8 тис. грн. Отже, за аналізований період чистий прибуток зріс на 13 222,9 тис. грн. Це свідчить не лише про збільшення масштабів господарської діяльності, а й про істотне поліпшення фінансової результативності виробництва. Рентабельність також зросла з 4,77 % у 2023 р. до 34,78 % у 2025 р., що підтверджує

підвищення ефективності формування прибутку.

Водночас динаміка активів і зобов’язань має більш стриманий характер. Активи підприємства у 2024 р. зросли до 63 473,7 тис. грн, проте у 2025 р. скоротилися до 48 736,8 тис. грн, тобто фактично повернулися до рівня, близького до 2023 р. Зобов’язання у 2025 р. становили 16 974,4 тис. грн, що менше, ніж у 2023 р. і 2024 р. Така ситуація може свідчити про певне зниження боргового навантаження підприємства та водночас про зміну структури активів або оборотного капіталу. Для аграрного підприємства це має важливе значення, оскільки достатній обсяг активів забезпечує можливості фінансування виробничого циклу, придбання насіння, добрив, засобів захисту рослин, пального та виконання польових робіт.

Окремої уваги потребує трудовий ресурс підприємства. У 2023-2024 рр. кількість працівників становила 30 осіб, а у 2025 р. зменшилася до 24 осіб. При цьому дохід на одного працівника, за даними відкритої звітності, зріс із 503,9 тис. грн у 2023 р. до 1 670,5 тис. грн у 2025 р., що вказує на суттєве підвищення продуктивності праці в грошовому вимірі.

Для глибшої оцінки економічного стану підприємства доцільно розрахувати додаткові аналітичні показники, що характеризують прибутковість активів, рівень боргового навантаження та результативність використання трудових ресурсів.

Для більш поглибленої оцінки економічного стану ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» доцільно проаналізувати не лише абсолютні фінансові показники, а й відносні індикатори результативності діяльності. Такі показники дають змогу визначити рівень прибутковості активів, фінансову стійкість підприємства, частку зобов’язань у структурі активів, а також ефективність використання трудових ресурсів. Аналітичні показники економічної результативності ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» у 2023-2025 рр. наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз показників економічної результативності ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» у 2023-2025 рр.

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відхилення 2025 р. до 2023 р., +/-
Чиста рентабельність доходу, %	4,77	22,54	34,78	+30,01 в.п.
Рентабельність активів, %	1,47	16,36	28,61	+27,14 в.п.
Власний капітал, тис. грн	31 435,9	41 818,6	31 762,4	+326,5
Частка зобов’язань в активах, %	36,04	34,12	34,83	-1,21 в.п.
Дохід на одного працівника, тис. грн	503,9	1 535,6	1 670,5	+1 166,6
Чистий прибуток на одного працівника, тис. грн	24,0	346,1	581,0	+557,0

Джерело: розраховано автором за даними табл. 2.2.

Як видно з табл. 2.3, підприємство у 2023-2025 рр. суттєво посилило економічну результативність. Рентабельність активів зросла з 1,47 % у 2023 р. до 28,61 % у 2025 р., що свідчить про істотне підвищення здатності активів генерувати чистий прибуток. При цьому частка зобов’язань в активах залишалася відносно стабільною і перебувала в межах 34-36 %, що не вказує на критичне зростання боргового навантаження. Власний капітал у 2025 р. становив 31 762,4 тис. грн, тобто був дещо вищим, ніж у 2023 р., хоча нижчим за показник 2024 р.

Позитивною є також динаміка показників у розрахунку на одного працівника. Дохід на одного працівника зріс більш ніж утричі, а чистий прибуток на одного працівника збільшився з 24,0 тис. грн у 2023 р. до 581,0 тис. грн у 2025 р. Це може свідчити про підвищення продуктивності праці, поліпшення організації виробничого процесу, оптимізацію чисельності

персоналу або зростання економічної віддачі від рослинницької продукції.

З огляду на те, що земельні ресурси є основою виробничого потенціалу ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА», подальший аналіз доцільно розпочати з оцінки складу та структури його земельного фонду. Такий підхід дозволяє визначити масштаби землекористування підприємства, частку сільськогосподарських угідь у загальній площі земель, а також рівень залучення ріллі у виробничий процес. Структуру земельного фонду ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» у 2023-2025 рр. наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Структура земельного фонду ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» у 2023-2025 рр.

Показник	**2023 р.**	**2024 р.**	**2025 р.**	**Відхилення 2025 р. до 2023 р., +/-**
Загальна площа земель, га	1 585	1 608	1 595	+10
Сільськогосподарські угіддя, га	1 560	1 582	1 568	+8
у тому числі рілля, га	1 535	1 560	1 548	+13
Інші сільськогосподарські угіддя, га	25	22	20	-5
Частка сільськогосподарських угідь у загальній площі, %	98,4	98,4	98,3	-0,1 в.п.
Частка ріллі у сільськогосподарських угіддях, %	98,4	98,6	98,7	+0,3 в.п.

Джерело: розраховано автором.

Дані табл. 2.5 свідчать, що земельний фонд підприємства має виражену орієнтацію на інтенсивне використання ріллі. У 2023 р. площа ріллі становила 1 535 га, у 2024 р. – 1 560 га, у 2025 р. - 1 548 га. Коливання площі пов’язані з орендними відносинами, уточненням земельних ділянок, зміною доступності окремих паїв або коригуванням виробничої програми. Водночас загальна

динаміка свідчить про відносну стабільність земельної бази підприємства.

Особливо показовою є частка ріллі у структурі сільськогосподарських угідь. Упродовж 2023-2025 рр. вона перебувала на рівні понад 98 %, що є типовим для підприємства рослинницького напряму. Така структура земельного фонду створює передумови для формування високої товарності виробництва, однак водночас посилює вимоги до раціональної структури посівів, дотримання сівозміни та недопущення надмірного навантаження на ґрунти.

Після оцінки складу земельного фонду важливо перейти до аналізу структури посівних площ, оскільки саме вона відображає фактичну виробничу модель використання ріллі. Співвідношення між зерновими, олійними та бобовими культурами визначає не лише спеціалізацію підприємства, а й рівень економічної віддачі земельних угідь, потребу у виробничих ресурсах і навантаження на ґрунтовий покрив. Розрахункову структуру посівних площ ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» у 2023-2025 рр. наведено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Структура посівних площ ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» у 2023-2025 рр.

Культура	**2023 р., га**	**2023 р., %**	**2024 р., га**	**2024 р., %**	**2025 р., га**	**2025 р., %**
Пшениця озима	470	30,6	480	30,8	465	30,0
Кукурудза на зерно	330	21,5	350	22,4	335	21,6
Ячмінь ярий	180	11,7	160	10,3	155	10,0
Соняшник	410	26,7	425	27,2	430	27,8
Соя	145	9,5	145	9,3	163	10,6
Разом посівна площа	**1 535**	**100,0**	**1 560**	**100,0**	**1 548**	**100,0**

Як видно з табл. 2.6, у структурі посівних площ підприємства домінують

пшениця озима, соняшник і кукурудза на зерно. Частка пшениці озимої у 2023–2025 рр. залишалася відносно стабільною і становила близько 30 %. Це свідчить про її роль як базової зернової культури, що забезпечує стабільність виробничої програми та формує значну частину товарної продукції.

Кукурудза на зерно займала 21,5 % посівної площі у 2023 р., 22,4 % у 2024 р. та 21,6 % у 2025 р. Її частка також була досить стабільною. Культура має високий потенціал урожайності, однак потребує значних виробничих витрат, зокрема на насіння, мінеральне живлення, захист рослин і сушіння зерна. Тому її економічна ефективність значною мірою залежить не лише від урожайності, а й від рівня витрат та цін реалізації.

Найбільш дискусійною з позиції раціонального землекористування є частка соняшнику. У 2023 р. вона становила 26,7 %, у 2024 р. – 27,2 %, у 2025 р. – 27,8 %. З економічного погляду соняшник є привабливою культурою завдяки високій товарності та ринковій ліквідності. Водночас його надмірна концентрація в посівній структурі може створювати ризики виснаження ґрунтів і погіршення фітосанітарного стану полів. Тому така частка соняшнику потребує подальшої оцінки з позиції балансу між прибутковістю та агроекологічною доцільністю.

Ячмінь ярий мав тенденцію до скорочення частки – з 11,7 % у 2023 р. до 10,0 % у 2025 р. Це може свідчити про поступове зменшення ролі менш прибуткових або менш стабільних культур у структурі посівів. Натомість частка сої зросла з 9,5 % до 10,6 %, що можна оцінити позитивно з погляду диверсифікації виробництва та агротехнологічної ролі бобових культур у сівозміні.

Для оцінювання виробничої результативності використання ріллі необхідно проаналізувати урожайність основних культур і валовий збір продукції. Саме ці показники відображають натуральну продуктивність землі та створюють основу для подальшого розрахунку економічної віддачі.

Таблиця 2.7

Динаміка урожайності і валового збору основних культур у ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» у 2023-2025 рр.

Культура	2023 р.		2024 р.		2025 р.	
	Урожайність, ц/га	Валовий збір, т	Урожайність, ц/га	Валовий збір, т	Урожайність, ц/га	Валовий збір, т
Пшениця озима	42,0	1 974,0	50,0	2 400,0	48,0	2 232,0
Кукурудза на зерно	55,0	1 815,0	72,0	2 520,0	65,0	2 177,5
Ячмінь ярий	31,0	558,0	38,0	608,0	36,0	558,0
Соняшник	21,0	861,0	26,0	1 105,0	28,0	1 204,0
Соя	20,0	290,0	24,0	348,0	25,0	407,5

Дані табл. 2.7 показують, що найвищу урожайність серед аналізованих культур забезпечувала кукурудза на зерно. У 2024 р. її урожайність становила 72 ц/га, що є найкращим показником за весь період. У 2025 р. урожайність кукурудзи знизилася до 65 ц/га, однак залишалася достатньо високою. Пшениця озима також демонструвала відносно стабільні виробничі результати: 42 ц/га у 2023 р., 50 ц/га у 2024 р. та 48 ц/га у 2025 р.

Позитивною є динаміка урожайності соняшнику: з 21 ц/га у 2023 р. до 28 ц/га у 2025 р. Зростання урожайності цієї культури є одним із чинників підвищення економічної результативності підприємства, оскільки соняшник має високу товарність і значну частку у посівній структурі. Водночас саме через високу питому вагу соняшнику його вплив на стан ґрунтів і довгострокову раціональність землекористування має бути предметом окремої уваги.

Соя у структурі посівів займає меншу частку, однак її виробниче значення не обмежується лише економічним результатом. Як бобова культура,

вона може виконувати важливу роль у сівозміні, сприяти диверсифікації виробництва та частково знижувати агротехнологічне навантаження, яке формується за високої частки зернових і соняшнику.

Для безпосередньої оцінки результативності використання ріллі необхідно порівняти фінансові результати підприємства з площею ріллі. Такий підхід дозволяє визначити, яку економічну віддачу забезпечував один гектар у кожному році аналізованого періоду.

Таблиця 2.8

Економічна віддача ріллі у ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» у 2023-2025 рр.

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відхилення 2025 р. до 2023 р., +/-
Площа ріллі, га	1 535	1 560	1 548	+13
Дохід підприємства, тис. грн	15 117,0	46 068,6	40 092,4	+24 975,4
Чистий прибуток, тис. грн	720,9	10 382,7	13 943,8	+13 222,9
Дохід у розрахунку на 1 га ріллі, грн/га	9 848,2	29 531,2	25 899,5	+16 051,3
Чистий прибуток у розрахунку на 1 га ріллі, грн/га	469,6	6 655,6	9 007,6	+8 538,0
Умовні витрати та інші вирахування у розрахунку на 1 га, грн/га	9 378,6	22 875,6	16 891,9	+7 513,3
Чиста рентабельність доходу, %	4,77	22,54	34,78	+30,01 в.п.

Як видно з табл. 2.8, економічна віддача ріллі у 2023-2025 рр. істотно зросла. Якщо у 2023 р. дохід у розрахунку на 1 га ріллі становив 9 848,2 грн/га, то у 2025 р. – 25 899,5 грн/га. Приріст становив 16 051,3 грн/га. Ще більш показовою є динаміка чистого прибутку на 1 га: з 469,6 грн/га у 2023 р. до 9 007,6 грн/га у 2025 р. Це свідчить про суттєве поліпшення здатності підприємства трансформувати земельний ресурс у фінансовий результат.

Водночас варто звернути увагу, що у 2024 р. дохід на 1 га був вищим, ніж у 2025 р., проте чистий прибуток на 1 га у 2025 р. перевищив показник

2024 р. Це означає, що у 2025 р. підприємство працювало з кращим співвідношенням між доходом і витратами. Інакше кажучи, зниження загального доходу порівняно з 2024 р. не призвело до зменшення прибутковості, а навпаки – супроводжувалося зростанням чистої рентабельності доходу до 34,78 %. Така ситуація може бути наслідком оптимізації витрат, зміни структури реалізації, зростання частки більш прибуткових культур або поліпшення цінових умов реалізації продукції.

Для поглиблення аналізу доцільно оцінити розрахункову економічну результативність окремих культур. Оскільки внутрішня калькуляція собівартості за культурами відсутня у відкритому доступі, нижче подано аналітичну модель розподілу результативності за культурами, узгоджену із загальними фінансовими показниками підприємства за 2025 р.

Таблиця 2.9

Аналітична оцінка економічної віддачі основних культур у ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» у 2025 р.

Культура	Площа, га	Частка у посівах, %	Розрахунковий дохід, тис. грн	Дохід на 1 га, грн/га	Чистий прибуток, тис. грн	Чистий прибуток на 1 га, грн/га
Пшениця озима	465	30,0	10 023,1	21 555,0	2 556,8	5 498,5
Кукурудза на зерно	335	21,6	8 018,5	23 935,8	2 370,4	7 075,8
Ячмінь ярий	155	10,0	2 405,5	15 519,4	557,8	3 598,7
Соняшник	430	27,8	14 032,3	32 633,3	6 553,6	15 241,0
Соя	163	10,6	5 613,0	34 435,6	1 905,2	11 688,3
Разом	**1 548**	**100,0**	**40 092,4**	**25 899,5**	**13 943,8**	**9 007,6**

Дані табл. 2.9 свідчать, що у 2025 р. найвищу економічну віддачу забезпечував соняшник, який сформував 15 241,0 грн чистого прибутку на 1

га. Високий рівень прибутковості також мала соя – 11 688,3 грн/га, що робить її важливою не лише з економічного, а й з агротехнологічного погляду. Кукурудза на зерно забезпечувала середній рівень прибутковості, тоді як пшениця озима виконувала стабілізуючу роль у посівній структурі підприємства. Найнижчу чисту віддачу мав ячмінь ярий – 3 598,7 грн/га.

Проведений аналіз засвідчив, що у 2023-2025 рр. земельна база підприємства залишалася відносно стабільною, а в структурі сільськогосподарських угідь домінувала рілля, що підтверджує інтенсивний характер землекористування. Посівна структура ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» сформована переважно за рахунок пшениці озимої, кукурудзи на зерно, соняшнику, ячменю ярого та сої. При цьому найвищу економічну віддачу у 2025 р. забезпечували соняшник і соя, тоді як пшениця озима виконувала стабілізуючу функцію у виробничій моделі підприємства. Така структура посівів є економічно результативною, однак не позбавлена агротехнологічних ризиків, насамперед через значну частку соняшнику, що може посилювати навантаження на ґрунтовий покрив і потребує управлінського коригування.

Отже, результати діагностики землекористування свідчать про позитивну динаміку економічної результативності ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА», зокрема зростання доходу, чистого прибутку, рентабельності та прибутку в розрахунку на 1 га ріллі. Водночас виявлені особливості структури посівних площ засвідчують необхідність подальшого удосконалення системи використання земельних ресурсів. Йдеться не лише про збереження досягнутого рівня прибутковості, а й про формування більш збалансованої моделі землекористування, яка поєднуватиме економічну віддачу культур, агротехнологічну доцільність їх чергування та довгострокове збереження продуктивного потенціалу ґрунтів. Це зумовлює потребу в обґрунтуванні напрямів оптимізації структури посівів і раціональної моделі використання ріллі в наступному розділі роботи.

РОЗДІЛ 3
ОБҐРУНТУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»

Ефективне використання земельних ресурсів у сільськогосподарському підприємстві передбачає не лише досягнення високих поточних фінансових результатів, а й забезпечення раціонального співвідношення між економічною віддачею ріллі та збереженням її продуктивного потенціалу. У цьому контексті особливого значення набуває управлінське обґрунтування структури посівних площ, оскільки саме вона визначає виробничу спеціалізацію підприємства, рівень урожайності, витратність технологічних процесів, прибутковість окремих культур і агроекологічне навантаження на ґрунтовий покрив. Тому удосконалення землекористування має розглядатися як комплексний управлінський процес, спрямований на узгодження виробничих, економічних та агротехнологічних параметрів діяльності підприємства.

Результати проведеного у другому розділі аналізу засвідчили, що ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» має стабільну земельну базу, у структурі якої переважає рілля. За умов високої розораності земель саме структура посівів визначає не лише обсяги виробництва та прибутковість підприємства, а й рівень агротехнологічного навантаження на ґрунтовий покрив.

Фактична структура посівних площ ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА», проаналізована у другому розділі, засвідчила переважання у виробничій моделі підприємства пшениці озимої, кукурудзи на зерно та соняшнику. Така структура загалом відповідає рослинницькій спеціалізації підприємства та забезпечує достатній рівень товарності й економічної результативності. Водночас висока частка соняшнику, який є однією з найбільш прибуткових культур, потребує додаткової оцінки не лише з позиції поточного прибутку, а й з погляду сівозмінної збалансованості, впливу на ґрунтову родючість і довгострокову стійкість землекористування.

У цьому контексті управлінська проблема полягає не в тому, щоб механічно скоротити частку прибуткових культур, а в тому, щоб збалансувати економічну віддачу ріллі з вимогами раціонального землекористування. Для цього необхідно оцінити фактичну структуру посівів. Узагальнену оцінку фактичної структури посівних площ подано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Оцінка фактичної структури посівних площ ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» з позиції раціонального землекористування у 2025 р.

Культура	Частка у посівній площі, %	Економічне значення	Агротехнологічна оцінка	Управлінський висновок
Пшениця озима	30,0	Забезпечує стабільний обсяг товарної продукції та підтримує зернову спеціалізацію підприємства	Є важливою культурою у сівозміні, знижує ризик надмірної концентрації технічних культур	Доцільно зберегти або незначно збільшити частку
Кукурудза на зерно	21,6	Формує значний валовий збір продукції, має середній рівень прибутковості	Потребує значних витрат і якісного технологічного супроводу	Доцільно зберегти площу без істотного розширення
Ячмінь ярий	10,0	Має найнижчу економічну віддачу серед основних культур	Виконує допоміжну роль у структурі посівів	Доцільно залишити в помірній частці
Соняшник	27,8	Забезпечує найвищий прибуток на 1 га	За високої концентрації створює ризики виснаження ґрунтів	Доцільно скоротити частку до більш збалансованого рівня
Соя	10,6	Має високу економічну віддачу та позитивне агротехнологічне значення	Сприяє диверсифікації посівів і поліпшенню сівозмінної структури	Доцільно збільшити частку

Дані табл. 3.1 свідчать, що фактична структура посівних площ ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» загалом відповідає рослинницькій спеціалізації підприємства та забезпечує належну економічну результативність, однак потребує часткового управлінського коригування. Найбільше значення у структурі посівів мають пшениця озима, кукурудза на зерно та соняшник, які формують основу товарного виробництва. Водночас частка соняшнику на рівні 27,8 % є економічно вигідною, але може посилювати агротехнологічне навантаження на ґрунти. Натомість соя має потенціал до розширення, оскільки поєднує прибутковість із позитивним впливом на сівозмінну збалансованість. Отже, подальше удосконалення землекористування має бути спрямоване на збереження економічної віддачі ріллі за одночасного підвищення раціональності структури посівів.

Виявлені особливості фактичної структури посівних площ свідчать про те, що подальше підвищення ефективності землекористування не може обмежуватися лише вибором більш прибуткових культур. Необхідним є формування цілісної системи управлінських дій, яка поєднуватиме аналітичну оцінку результативності культур, планування посівних площ, ресурсне забезпечення технологічного процесу та контроль економічної віддачі з 1 га ріллі.

Саме тому удосконалення використання земельних ресурсів у ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» доцільно розглядати як послідовний управлінський процес, спрямований на узгодження економічних інтересів підприємства з вимогами раціонального землекористування. У такому контексті особливого значення набуває побудова управлінського механізму, який дозволяє перейти від діагностики проблем у структурі посівів до конкретних рішень щодо її оптимізації.

Для забезпечення практичної спрямованості запропонованих заходів необхідно сформувати цілісну логіку управління використанням ріллі, яка поєднуватиме аналітичну оцінку фактичного стану землекористування, планування структури посівних площ, ресурсне забезпечення виробничого

процесу та контроль економічних результатів. Такий підхід дозволяє розглядати удосконалення землекористування не як окремий разовий захід, а як послідовний управлінський процес, спрямований на підвищення віддачі земельних угідь і зниження агротехнологічних ризиків. Управлінський механізм підвищення ефективності використання ріллі в ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» подано на рис. 3.1.

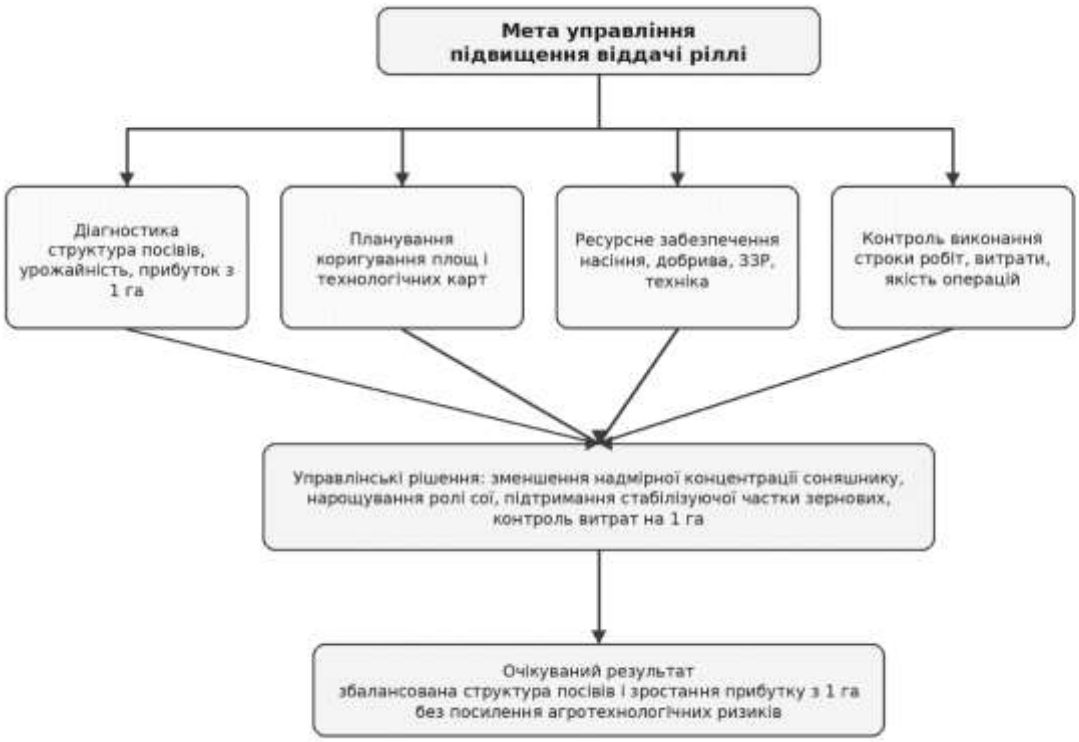

Рис. 3.1. Управлінський механізм підвищення ефективності використання ріллі в ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»

Джерело: побудовано автором.

Основою запропонованого управлінського механізму є поєднання економічної та агротехнологічної логіки використання ріллі. Економічна логіка полягає в необхідності збереження високого рівня прибутковості земельних угідь, оскільки для аграрного підприємства саме прибуток у розрахунку на 1 га є одним із ключових індикаторів результативності землекористування. За результатами аналізу встановлено, що найбільшу економічну віддачу в ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» забезпечують

соняшник і соя, що об’єктивно пояснює їх значення у виробничій структурі підприємства. Водночас орієнтація лише на поточну прибутковість окремих культур може призводити до управлінської однобічності, коли рішення щодо розподілу посівних площ приймаються переважно за фінансовим критерієм без достатнього врахування довгострокових наслідків для ґрунтової родючості.

Агротехнологічна логіка управління, своєю чергою, акцентує увагу на необхідності збереження продуктивного потенціалу ріллі, дотримання сівозмінних вимог, зменшення фітосанітарних ризиків і недопущення надмірного виснаження ґрунтів. У цьому контексті особливої уваги потребує частка соняшнику, яка є економічно виправданою з позиції прибутковості, однак за надмірної концентрації може посилювати навантаження на ґрунтовий покрив. Тому завдання управління полягає не у відмові від високоприбуткових культур, а у визначенні такого співвідношення культур, яке дозволить зберегти економічну результативність і водночас знизити ризики порушення раціональної структури землекористування.

З управлінської позиції запропонований механізм передбачає послідовне проходження кількох взаємопов’язаних етапів: діагностики фактичного стану землекористування, планування проєктної структури посівів, ресурсного забезпечення виробничого процесу, контролю виконання технологічних операцій та оцінювання досягнутих результатів. Така послідовність дозволяє перейти від загального виявлення проблем у структурі посівних площ до конкретних управлінських рішень, які можуть бути реалізовані в межах наявної площі ріллі без розширення земельного фонду.

Саме тому головним напрямом удосконалення доцільно визначити не екстенсивне збільшення посівних площ, а коригування внутрішньої структури ріллі. Такий підхід є більш реалістичним для підприємства, оскільки збільшення земельного банку потребує додаткових орендних, фінансових та організаційних ресурсів, тоді як перерозподіл наявної площі між культурами може бути реалізований у межах чинної виробничої бази. Управлінський зміст

цього заходу полягає у скороченні надмірної частки культури, що створює підвищене агротехнологічне навантаження, та одночасному збільшенні площ під культурами, які поєднують економічну ефективність із позитивним впливом на сівозмінну збалансованість.

У запропонованій моделі таким рішенням є зменшення площі соняшнику та збільшення площі сої за збереження стабілізуючої ролі зернових культур. Це дозволяє не знижувати товарну спрямованість виробництва, але водночас посилити диверсифікацію посівів, зменшити залежність фінансового результату від однієї культури та сформувати більш стійку модель землекористування. Отже, коригування структури ріллі виступає не лише агротехнологічним, а й управлінсько-економічним заходом, спрямованим на підвищення ефективності використання земельних ресурсів.

Таким чином, запропонований механізм ґрунтується на переході від екстенсивної логіки розвитку, пов’язаної з розширенням площ, до інтенсивно-управлінської логіки, що передбачає підвищення віддачі наявного земельного фонду. Для ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» це має принципове значення, оскільки дає змогу забезпечити приріст економічного результату за рахунок більш обґрунтованого розміщення культур, контролю витрат, посилення агрономічного супроводу та підтримання продуктивного потенціалу ґрунтів.

З огляду на виявлені особливості фактичної структури посівних площ, проєктна модель використання ріллі має передбачати не радикальну зміну виробничої спеціалізації підприємства, а її цільове управлінське коригування. Основним змістом такого коригування є зменшення частки соняшнику з 27,8 % до 24,2 %, збільшення частки сої з 10,6 % до 13,4 %, незначне розширення площі пшениці озимої та збереження площ кукурудзи на зерно й ячменю ярого на стабільному рівні. Такий підхід дозволяє не знижувати товарну спрямованість виробництва, але водночас посилити сівозмінну збалансованість і зменшити агротехнологічне навантаження на ґрунтовий покрив.

Запропоноване коригування структури посівів має управлінсько-

практичний характер, оскільки не потребує збільшення загальної площі ріллі або зміни виробничого профілю підприємства. Його реалізація можлива в межах наявного земельного фонду за рахунок перерозподілу площ між культурами з урахуванням їх економічної віддачі та агротехнологічної ролі. З огляду на виявлені особливості фактичної структури посівних площ, проєктна модель використання ріллі розробляється на середньостроковий період 2026-2028 рр., а її цільові параметри визначаються на 2028 рік. Такий підхід є більш обґрунтованим, оскільки оптимізація структури посівів потребує поступового управлінського впровадження з урахуванням сівозмінних вимог, виробничих можливостей підприємства та необхідності збереження економічної результативності. Проєктна модель передбачає не радикальну зміну виробничої спеціалізації підприємства, а її цільове коригування: зменшення частки соняшнику з 27,8 % у 2025 р. до 24,2 % у 2028 р., збільшення частки сої з 10,6 % до 13,4 %, незначне розширення площі пшениці озимої та збереження площ кукурудзи на зерно й ячменю ярого на стабільному рівні. Такий підхід дозволяє не знижувати товарну спрямованість виробництва, але водночас посилити сівозмінну збалансованість і зменшити агротехнологічне навантаження на ґрунтовий покрив. Проєктну структуру посівних площ ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» на 2028 рік наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Проєктна структура посівних площ ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» на 2028 рік

Культура	Фактична площа 2025 р., га	Фактична частка, %	Проєктна площа на 2028 р, га	Проєктна частка, %	Зміна площі, га
Пшениця озима	465	30,0	475	30,7	+10
Кукурудза на зерно	335	21,6	335	21,6	0
Ячмінь ярий	155	10,0	155	10,0	0
Соняшник	430	27,8	375	24,2	-55
Соя	163	10,6	208	13,4	+45
Разом	**1548**	**100,0**	**1548**	**100,0**	**0**

Запропонована в табл. 3.2 проєктна структура посівних площ на 2028 рік передбачає поступове коригування виробничої моделі ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» без зміни загальної площі ріллі. Основний управлінський акцент зроблено на зменшенні площі соняшнику з 430 га у 2025 р. до 375 га у 2028 р., тобто на 55 га, що дозволяє знизити ризики надмірного агротехнологічного навантаження на ґрунтовий покрив. Водночас площу сої пропонується збільшити зі 163 га до 208 га, що є доцільним як з економічного, так і з сівозмінного погляду.

Важливо, що проєктна модель не передбачає скорочення товарної спрямованості виробництва, оскільки площі основних зернових культур залишаються стабільними або незначно збільшуються. Зокрема, площа пшениці озимої зростає на 10 га, а площі кукурудзи на зерно та ячменю ярого залишаються незмінними. Такий підхід дає змогу забезпечити поступовий перехід до більш збалансованої структури посівів у 2026–2028 рр., зберігаючи економічну результативність підприємства та формуючи передумови для раціональнішого використання ріллі.

У підсумку проєктна структура на 2028 рік спрямована не на механічне скорочення прибуткових культур, а на оптимізацію співвідношення між економічною віддачею та агротехнологічною стійкістю землекористування. Зменшення частки соняшнику до 24,2 % і збільшення частки сої до 13,4 % дозволяє посилити диверсифікацію посівів, знизити залежність підприємства від однієї високоприбуткової культури та сформувати більш раціональну модель використання земельних ресурсів у середньостроковій перспективі.

Для наочного відображення запропонованого управлінського підходу доцільно представити проєктну модель трансформації структури посівних площ у середньостроковій перспективі. Вона відображає перехід від фактичної структури 2025 р. до цільових параметрів 2028 р. через поступове коригування площ під окремими культурами. Така модель дозволяє системно показати, що удосконалення землекористування передбачає не зміну загальної площі ріллі, а внутрішній перерозподіл посівних площ із метою зменшення частки

соняшнику, посилення ролі сої та збереження стабілізуючого значення зернових культур. Проєктну модель трансформації структури посівних площ ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» на 2026-2028 рр. подано на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Проєктна модель структури посівних площ ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»

Джерело: побудовано автором.

Запропонована модель дозволяє зменшити залежність прибутковості підприємства від соняшнику, посилити роль сої як економічно результативної та агротехнологічно доцільної культури, а також зберегти стабілізуюче значення зернових культур. Отже, управлінська логіка удосконалення полягає в переході від структури, орієнтованої переважно на короткострокову прибутковість, до структури, яка поєднує прибутковість, диверсифікацію і раціональність землекористування.

Економічне обґрунтування запропонованої моделі має показати, що коригування структури посівів не погіршує фінансові результати

підприємства, а навпаки – створює можливості для підвищення економічної віддачі ріллі. Для цього доцільно порівняти фактичні показники 2025 р. із проєктними розрахунками, сформованими з урахуванням помірного підвищення урожайності, технологічної дисципліни та оптимізації витрат на 1 га.

У межах проєктної моделі на 2026-2028 рр. першим напрямом управлінського впливу є зниження частки соняшнику до агротехнологічно прийнятнішого рівня. Соняшник у фактичній структурі посівів забезпечує найвищу економічну віддачу з 1 га, що пояснює його значну частку у виробничій моделі підприємства. Водночас надмірна концентрація цієї культури може призводити до посилення навантаження на ґрунтовий покрив, зростання потреби у мінеральному живленні та засобах захисту рослин, а також погіршення фітосанітарного стану полів. Тому зменшення площі соняшнику з 430 га у 2025 р. до 375 га у 2028 р. слід розглядати не як зниження ролі прибуткової культури, а як управлінський захід, спрямований на збалансування короткострокової економічної вигоди з довгостроковою стійкістю землекористування.

Другим напрямом є збільшення площі сої як культури з високою економічною та сівозмінною цінністю. Соя є важливою для підприємства не лише через достатній рівень прибутковості, а й завдяки її ролі у диверсифікації посівної структури. Розширення площі сої зі 163 га до 208 га дозволить частково компенсувати скорочення площ під соняшником без істотного зниження товарної спрямованості виробництва. Крім того, збільшення частки бобової культури сприятиме покращенню сівозмінної структури, зменшенню залежності підприємства від однієї високоприбуткової культури та формуванню більш гнучкої виробничої моделі, здатної адаптуватися до змін ринкової кон’юнктури.

Третім напрямом є збереження ролі пшениці озимої як стабілізуючої зернової культури. Пшениця озима не забезпечує найвищого прибутку з 1 га порівняно із соняшником або соєю, однак її значення для підприємства

полягає у стабільності виробництва, продовольчій спрямованості та підтриманні зернової спеціалізації. Незначне збільшення площі пшениці озимої з 465 га до 475 га дозволить посилити баланс між зерновими та технічними культурами, зменшити ризики надмірної концентрації олійних культур і підтримати більш рівномірне використання ріллі. У цьому контексті пшениця виступає не лише економічним, а й структуроутворювальним елементом виробничої моделі підприємства.

Четвертим напрямом є контроль витрат на 1 га через уточнення технологічних карт. Саме витрати на одиницю площі значною мірою визначають кінцеву економічну віддачу ріллі, тому управління ними має бути системним. Для цього доцільно переглянути технологічні карти вирощування основних культур, уточнити норми використання насіння, мінеральних добрив, засобів захисту рослин, пального, оплати праці та витрат на механізовані роботи. Такий підхід дозволить не лише зменшити непродуктивні витрати, а й забезпечити вищу окупність вкладених ресурсів. Особливо важливим є порівняння планових і фактичних витрат у розрахунку на 1 га за кожною культурою, оскільки це дає можливість своєчасно виявляти перевитрати та коригувати технологічні рішення.

П’ятим напрямом є підвищення урожайності за рахунок кращого планування строків польових робіт і ресурсного забезпечення. Навіть за оптимальної структури посівів підприємство не зможе досягти очікуваного економічного результату без своєчасного виконання основних технологічних операцій. Тому важливим управлінським завданням є забезпечення чіткого календарного планування сівби, внесення добрив, захисту рослин, міжрядного обробітку та збирання врожаю. Окреме значення має своєчасне забезпечення виробництва насінням, добривами, засобами захисту рослин, пальним і справною технікою. Недотримання строків польових робіт може призводити до втрат урожайності, зростання витрат і зниження прибутку з 1 га, тому цей напрям безпосередньо пов’язаний із підвищенням результативності землекористування.

Для практичної реалізації проєктної моделі використання ріллі необхідно конкретизувати управлінські заходи за основними напрямами впливу на структуру посівів, витрати, урожайність і сівозмінну збалансованість. Це дає змогу перейти від загального обґрунтування необхідності удосконалення землекористування до визначення конкретних дій, які можуть бути впроваджені в управлінській практиці ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» у 2026-2028 рр. Основні управлінські заходи щодо підвищення ефективності використання ріллі в підприємстві наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Управлінські заходи щодо підвищення ефективності використання ріллі в ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА»

Напрям удосконалення	Зміст управлінського заходу	Очікуваний результат
Оптимізація структури посівів	Зменшення площі соняшнику на 55 га та збільшення площі сої на 45 га	Зниження агротехнологічного навантаження на ґрунти, посилення диверсифікації
Підвищення ролі зернових культур	Незначне збільшення площі пшениці озимої на 10 га	Збереження стабільності виробничої структури та товарного зернового напряму
Уточнення технологічних карт	Перегляд норм витрат насіння, добрив, ЗЗР і пального на 1 га	Підвищення контрольованості витрат і окупності виробничих ресурсів
Посилення агрономічного контролю	Контроль строків сівби, захисту рослин, живлення та збирання врожаю	Підвищення урожайності та зниження виробничих втрат
Управління економічною віддачею	Порівняння культур за прибутком на 1 га та рентабельністю	Обґрунтоване планування посівів на основі фінансової результативності
Сівозмінне балансування	Обмеження надмірного повернення соняшнику та розширення частки бобових	Підтримання родючості ґрунтів і зменшення фітосанітарних ризиків

Джерело: запропоновано автором.

Аналіз табл. 3.3 свідчить, що запропоновані управлінські заходи мають комплексний характер і спрямовані не лише на зміну структури посівних площ, а й на підвищення загальної результативності використання ріллі. Їх зміст охоплює оптимізацію співвідношення між культурами, посилення ролі сої та зернових, уточнення технологічних карт, контроль витрат і забезпечення дотримання агротехнологічних вимог. Такий підхід дозволяє поєднати економічну доцільність із вимогами раціонального землекористування.

Після узагальнення управлінських заходів, наведених у табл. 3.3, необхідно перейти до їх економічного обґрунтування, оскільки доцільність запропонованої моделі має підтверджуватися не лише агротехнологічними аргументами, а й очікуваними фінансовими результатами. У цьому контексті важливо визначити, як зміна структури посівних площ вплине на дохід, чистий прибуток і економічну віддачу окремих культур у розрахунку на 1 га. Саме такий підхід дозволяє оцінити, чи забезпечує запропоноване коригування ріллі збереження прибутковості підприємства та водночас підвищення збалансованості землекористування.

Водночас запропоновані управлінські заходи потребують кількісного підтвердження, оскільки їх практична цінність визначається не лише відповідністю вимогам раціонального землекористування, а й здатністю забезпечити позитивний економічний результат. Для аграрного підприємства важливо, щоб оптимізація структури посівів не призвела до зниження доходності виробництва, а навпаки – сприяла підвищенню прибутку з одиниці земельної площі. Тому подальший етап обґрунтування має бути спрямований на розрахунок очікуваної економічної віддачі проєктної структури посівів та визначення її впливу на загальні результати діяльності підприємства.

Для розрахунку очікуваної результативності проєктної моделі використано показники проєктної площі культур, прогнозного доходу на 1 га та чистого прибутку на 1 га. Це дає змогу порівняти економічну віддачу окремих культур у межах запропонованої структури посівів і визначити їх внесок у загальний фінансовий результат підприємства. Порівняння фактичної

та проєктної економічної віддачі основних культур ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» наведено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Порівняння фактичної та проєктної економічної віддачі основних культур

Культура	Проєктна площа, га	Проєктний дохід на 1 га, грн	Проєктний чистий прибуток на 1 га, грн	Проєктний дохід, тис. грн	Проєктний чистий прибуток, тис. грн
Пшениця озима	475	23 200	6 100	11 020,0	2 897,5
Кукурудза на зерно	335	25 600	7 700	8 576,0	2 579,5
Ячмінь ярий	155	16 200	3 900	2 511,0	604,5
Соняшник	375	33 500	15 800	12 562,5	5 925,0
Соя	208	36 000	13 000	7 488,0	2 704,0
Разом	**1548**	**-**	**-**	**42 157,5**	**14 710,5**

Джерело: розраховано автором.

Аналіз даних табл. 3.4 свідчить, що запропонована проєктна структура посівних площ на 2028 р. забезпечує збереження високої економічної результативності використання ріллі. За розрахунками, найбільший обсяг проєктного чистого прибутку формуватиме соняшник – 5 925,0 тис. грн, що підтверджує його важливе значення у виробничій структурі підприємства навіть за умови скорочення площі. Водночас збільшення площі сої до 208 га дозволяє отримати 2 704,0 тис. грн чистого прибутку, що свідчить про доцільність посилення її ролі як економічно результативної та сівозмінно цінної культури.

Проєктні розрахунки також показують, що збереження площ кукурудзи на зерно та ячменю ярого, а також незначне збільшення площі пшениці озимої дають змогу підтримати стабільність зернової складової виробництва. Отже, запропонована модель не знижує товарну спрямованість діяльності ТОВ

«АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА», а забезпечує більш збалансоване поєднання прибуткових і агротехнологічно доцільних культур. Це підтверджує економічну обґрунтованість запропонованого коригування структури посівів у середньостроковій перспективі.

Після оцінки проєктної економічної віддачі основних культур доцільно узагальнити очікуваний вплив запропонованих змін на загальні результати використання ріллі в підприємстві. Оскільки метою проєктної моделі є не лише коригування площ окремих культур, а й підвищення загальної ефективності землекористування, необхідно порівняти фактичні показники 2025 р. із прогнозними параметрами на 2028 р. за ключовими економічними індикаторами. Саме ці показники найбільш повно характеризують економічний ефект від удосконалення структури посівів і дають змогу оцінити практичну доцільність запропонованої моделі землекористування. Очікуваний економічний ефект від удосконалення структури посівних площ ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Очікуваний економічний ефект від удосконалення структури посівів

Показник	**Фактично у 2025 р.**	**Проєктний варіант**	**Відхилення**
Загальна площа ріллі, га	1548	1548	0
Дохід, тис. грн	40 092,4	42 157,5	+2 065,1
Чистий прибуток, тис. грн	13 943,8	14 710,5	+766,7
Дохід на 1 га ріллі, грн/га	25 899,5	27 233,5	+1 334,0
Чистий прибуток на 1 га ріллі, грн/га	9 007,6	9 502,9	+495,3
Умовні витрати та інші вирахування, тис. грн	26 148,6	27 447,0	+1 298,4
Чиста рентабельність доходу, %	34,78	34,90	+0,12 в.п.

Джерело: розраховано автором.

Аналіз даних табл. 3.5 свідчить, що запропонована проєктна модель структури посівних площ на 2028 р. забезпечує позитивний економічний ефект без розширення загальної площі ріллі. За незмінної площі земельних угідь у 1548 га очікуваний дохід підприємства може зрости з 40 092,4 тис. грн у 2025 р. до 42 157,5 тис. грн у 2028 р., тобто на 2 065,1 тис. грн. Чистий прибуток, відповідно, збільшується на 766,7 тис. грн, що підтверджує економічну доцільність запропонованого перерозподілу посівних площ між культурами.

Позитивною є також динаміка показників у розрахунку на 1 га ріллі. Дохід на 1 га зростає на 1 334,0 грн, а чистий прибуток – на 495,3 грн/га. Це свідчить, що запропоновані управлінські заходи спрямовані не на екстенсивне нарощування масштабів землекористування, а на підвищення ефективності використання вже наявного земельного фонду. Водночас незначне зростання чистої рентабельності доходу до 34,90 % засвідчує збереження фінансової стійкості проєктної моделі. Отже, удосконалення структури посівів дає змогу поєднати підвищення економічної віддачі ріллі з формуванням більш збалансованої та раціональної системи землекористування.

Після визначення очікуваного економічного ефекту від удосконалення структури посівних площ важливо конкретизувати порядок практичного впровадження запропонованих заходів. Економічні розрахунки підтверджують доцільність проєктної моделі, однак її реалізація потребує чіткої організаційно-управлінської послідовності, розподілу відповідальності між виконавцями та контролю за виконанням окремих етапів виробничого процесу.

Особливе значення має те, що впровадження запропонованої моделі повинно здійснюватися не одноразово, а поступово в межах середньострокового періоду 2026-2028 рр. Це дасть змогу підприємству адаптувати виробничу програму до нової структури посівів, своєчасно забезпечити потребу в насіннєвому матеріалі, добривах, засобах захисту рослин і технічних ресурсах, а також мінімізувати ризики організаційних збоїв

під час виконання польових робіт. Саме поетапність реалізації заходів забезпечує узгодження економічних розрахунків із реальними управлінськими можливостями підприємства. Такий підхід дозволяє перевести запропоновані заходи з рівня розрахункової моделі у площину практичної реалізації. Послідовність реалізації управлінських заходів щодо раціоналізації використання ріллі в ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» наведено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Послідовність реалізації управлінських заходів щодо раціоналізації використання ріллі

Етап	Зміст робіт	Відповідальні виконавці	Очікуваний результат
1. Аналітична підготовка	Аналіз прибутку на 1 га за культурами, оцінка витрат і урожайності	Директор, бухгалтерія, агрономічна служба	Визначення культур із найвищою та найнижчою віддачею
2. Планування структури посівів	Затвердження проєктної структури посівів на наступний сезон	Директор, головний агроном	Оптимізація розподілу ріллі між культурами
3. Розроблення технологічних карт	Уточнення норм витрат на насіння, добрива, ЗЗР, пальне та оплату праці	Головний агроном, бухгалтерія	Підвищення контрольованості витрат на 1 га
4. Ресурсне забезпечення	Своєчасне придбання насіння, добрив, ЗЗР і пального	Директор, матеріально-складський напрям	Недопущення затримок у виконанні польових робіт
5. Виробничий контроль	Контроль строків і якості технологічних операцій	Агрономічна служба, виробнича бригада	Підвищення урожайності та зниження втрат
6. Економічна оцінка результатів	Порівняння фактичних показників із плановими	Бухгалтерія, директор	Коригування управлінських рішень на наступний період

Джерело: запропоновано автором.

Аналіз табл. 3.6 свідчить, що реалізація запропонованих заходів потребує чіткої організаційної послідовності та розподілу відповідальності між управлінськими й виробничими підрозділами підприємства. Найважливішими етапами є аналітична підготовка, планування структури посівів, уточнення технологічних карт, своєчасне ресурсне забезпечення та контроль виконання польових робіт. Саме ці елементи формують практичну основу впровадження проєктної моделі використання ріллі.

Отже, запропонована послідовність управлінських дій дозволяє перевести обґрунтовані заходи з рівня розрахункової моделі у площину практичного застосування в діяльності ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА». Поетапне впровадження заходів у 2026-2028 рр. забезпечить узгодженість між економічними цілями підприємства, агротехнологічними вимогами та ресурсними можливостями господарства, що є необхідною передумовою підвищення ефективності та раціональності використання ріллі.

Таким чином, основним напрямом удосконалення використання земельних ресурсів у ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» є формування більш збалансованої структури посівних площ. Запропонована модель передбачає скорочення площі соняшнику на 55 га, збільшення площі сої на 45 га та пшениці озимої на 10 га за збереження загальної площі ріллі. Такий підхід дозволяє одночасно зменшити агротехнологічні ризики, посилити роль бобових культур у сівозміні та забезпечити приріст чистого прибутку на 766,7 тис. грн.

Отже, раціоналізація використання ріллі в ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» має ґрунтуватися на поєднанні економічної ефективності та агротехнологічної доцільності. Управлінські заходи повинні бути спрямовані не лише на збільшення прибутку, а й на збереження продуктивного потенціалу земельних ресурсів. Саме така модель відповідає змісту теми бакалаврської роботи та забезпечує практичну спрямованість проведеного дослідження.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській (дипломній) роботі здійснено теоретико-методичне обґрунтування та практичний аналіз використання земельних ресурсів у ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» Маловисківського району Кіровоградської області. Дослідження підтвердило, що для аграрного підприємства земельні ресурси є не лише просторовою основою господарської діяльності, а й головним виробничим ресурсом. Саме тому аналіз землекористування доцільно здійснювати не лише через характеристику площі земельного фонду, а через оцінку здатності ріллі забезпечувати стабільний виробничий і фінансовий результат.

У першому розділі роботи розкрито наукові засади формування та використання земельного потенціалу аграрного підприємства. Встановлено, що земельний потенціал є ширшою категорією, ніж земельні ресурси, оскільки охоплює не лише площу сільськогосподарських угідь, а й якість ґрунтів, технологічний рівень виробництва, економічну віддачу та управлінську здатність підприємства забезпечувати раціональне використання землі. Обґрунтовано, що ефективність землекористування має оцінюватися через поєднання ресурсного, виробничого та економіко-управлінського підходів. Така логіка дозволяє визначити не лише наявність земельного фонду, а й результативність його використання в господарській системі підприємства.

У другому розділі здійснено організаційно-економічну характеристику ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» та проведено діагностику його землекористування. Встановлено, що підприємство має рослинницьку спеціалізацію, основним напрямом діяльності є вирощування зернових, бобових і олійних культур.

Аналіз фінансово-економічних показників засвідчив позитивну динаміку результативності діяльності підприємства у 2023-2025 рр. Дохід ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» зріс із 15 117,0 тис. грн у 2023 р. до 40 092,4 тис. грн у 2025 р., а чистий прибуток – із 720,9 тис. грн до 13 943,8 тис. грн.

Рентабельність підвищилася з 4,77 % до 34,78 %, що свідчить про істотне посилення фінансової результативності господарювання. При цьому підприємство зберігало відносно стабільну земельну базу, а у структурі сільськогосподарських угідь переважала рілля, що підтверджує інтенсивний характер землекористування.

Діагностика структури посівних площ показала, що виробнича модель підприємства сформована переважно за рахунок пшениці озимої, кукурудзи на зерно, соняшнику, ячменю ярого та сої. Така структура загалом відповідає рослинницькій спеціалізації підприємства та забезпечує належну товарність виробництва. Водночас висока частка соняшнику, попри його значну економічну віддачу, створює потенційні агротехнологічні ризики, пов’язані з підвищеним навантаженням на ґрунтовий покрив і потребою в більш збалансованій сівозміні.

Розрахунки економічної віддачі ріллі підтвердили, що у 2023-2025 рр. підприємство істотно підвищило результативність використання земельних ресурсів. Дохід у розрахунку на 1 га ріллі зріс із 9 848,2 грн/га у 2023 р. до 25 899,5 грн/га у 2025 р., а чистий прибуток на 1 га – з 469,6 грн/га до 9 007,6 грн/га. Отже, результати аналізу засвідчили необхідність удосконалення структури посівів через поєднання економічної доцільності та агротехнологічної збалансованості.

У третьому розділі обґрунтовано раціональну модель використання ріллі в ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА», яка має управлінський і практико-орієнтований характер. Запропоновано середньострокову модель трансформації структури посівних площ на 2026-2028 рр. із цільовими параметрами на 2028 рік. Основний зміст моделі полягає не в розширенні земельного фонду, а у внутрішньому перерозподілі наявної площі ріллі між культурами. Такий підхід дозволяє зберегти товарну спрямованість виробництва, але водночас знизити агротехнологічне навантаження на ґрунти.

Економічне обґрунтування запропонованої моделі показало її доцільність. За незмінної площі ріллі у 1548 га очікуваний дохід підприємства

може зрости з 40 092,4 тис. грн у 2025 р. до 42 157,5 тис. грн у 2028 р., тобто на 2 065,1 тис. грн. Чистий прибуток за проєктним варіантом зросте з 13 943,8 тис. грн до 14 710,5 тис. грн, тобто на 766,7 тис. грн. Дохід на 1 га ріллі збільшиться на 1 334,0 грн, а чистий прибуток на 1 га – на 495,3 грн/га. Це підтверджує, що підвищення ефективності землекористування може бути досягнуте без екстенсивного розширення площ, а за рахунок більш раціонального управління структурою посівів, витратами та технологічними процесами.

Запропоновані управлінські заходи охоплюють зниження частки соняшнику до агротехнологічно прийнятнішого рівня, збільшення площі сої як економічно результативної та сівозмінно цінної культури, збереження ролі пшениці озимої як стабілізуючої зернової культури, уточнення технологічних карт, посилення контролю витрат на 1 га та підвищення урожайності через краще планування строків польових робіт і ресурсного забезпечення. Практична реалізація цих заходів має здійснюватися поетапно у 2026-2028 рр. із чітким розподілом відповідальності між директором, бухгалтерією, агрономічною службою, виробничою бригадою та матеріально-технічним напрямом.

Отже, головним результатом дослідження є обґрунтування того, що підвищення ефективності використання земельних ресурсів у ТОВ «АГРОФІРМА ЗАБАРСЬКА» має базуватися на переході від переважно економічної орієнтації структури посівів до збалансованої управлінської моделі, яка поєднує прибутковість, сівозмінну доцільність і збереження продуктивного потенціалу ґрунтів. Запропонована модель дозволяє підвищити економічну віддачу ріллі, зменшити залежність підприємства від надмірної концентрації соняшнику, посилити роль сої та забезпечити більш раціональне використання земельних ресурсів у середньостроковій перспективі. Таким чином, поставлену мету бакалаврської роботи досягнуто, а сформовані пропозиції мають практичне значення для удосконалення системи землекористування підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блакита Г. Антикризове управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств України в умовах воєнних викликів. *Економіка та суспільство.* 2026. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/7707.
2. Гнатківський Б. М., Полтавець А. М., Багін М. Л. Розроблення сценаріїв ефективного використання земельних ресурсів аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. № 1. С. 264–271. DOI: https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-1-33.
3. Головня О., Томашук М. Формування земельних відносин в Україні для забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств з урахуванням європейського досвіду. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-5.
4. Грабчук І., Бугайчук В., Рудницький В. Підвищення економічної ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-48.
5. Гривківська О. В., Волянюк В. В. Методичні підходи до визначення складових ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Розвиток міста*. 2025. Вип. 1 (05). С. 23–27. DOI: https://doi.org/10.32782/city-development.2025.1-3.
6. Дячинська О. Євроінтеграційні пріоритети аграрного землекористування. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-59.
7. Дячинська О. Євроінтеграційні пріоритети аграрного землекористування. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 68. С. 75–84. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4885.
8. Калина Т. Є. Земельно-ресурсний потенціал підприємств агробізнесу в умовах цифрових трансформацій. *Український журнал прикладної*

економіки та техніки. 2024. № 4. URL: https://ujae.org.ua/zemelno-resursnyj-potentsial-pidpryyemstv-agrobiznesu-v-umovah-tsyfrovyh-transformatsij/.

9. Мартинюк М. П., Олійник А. С., Нечипоренко К. В. Управління інноваційним потенціалом землекористування аграрних підприємств у контексті сучасних безпекових викликів. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Т. 8. № 4. С. 359–365. URL: https://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/ujae_2023_r04_a57.pdf.
10. Махмудов Х. З. огли, Ващенко В. Організаційно-економічний механізм використання земельних ресурсів. *Механізм регулювання економіки*. 2022. № 1–2 (95–96). С. 38–44.
11. Мірзоєва Т., Герасимчук Н. Щодо оцінки ризиків агробізнесу в контексті ESG-стратегії розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-22.
12. Могильна Л., Чжан Ц. Проблеми управління земельними ресурсами в контексті сталого розвитку та заходи щодо їх вирішення. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-10.
13. Нестерчук А. Ефективність використання земельних ресурсів як стратегічний чинник вирішення проблеми продовольчої безпеки. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-88.
14. Полтавець А. М. Стратегічні засади управління земельними ресурсами в менеджменті основної діяльності аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Т. 7. № 3. С. 180–185. URL: https://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/ujae_2022_r03_a24.pdf.
15. Полтавець А. М. Теоретичні основи управління земельними ресурсами в системі менеджменту ресурсного потенціалу аграрного підприємства. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2022. № 4. С. 189–194. DOI: https://doi.org/10.31891/mdes/2022-4-25.
16. Полтавець А. М. Фактори та показники для оцінки ефективності управління земельними ресурсами в менеджменті сільськогосподарських підприємств.

Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. 2021. № 2. С. 97–101. DOI: https://doi.org/10.36887/2524-0455-2021-2-16.

17. Руденко С. В., Ряснянська А. М., Семенов О. О. Продуктові, виробничі та управлінські інновації в системі розвитку економічного потенціалу аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Т. 8. № 1. С. 213–217. DOI: https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-1-31.
18. Степаненко С. В. Ресурсний потенціал аграрних підприємств: елементи та особливості їх поєднання в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10039.
19. Суліма Н. М., Гуцул Т. А., Боровик Н. В. Формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств в умовах інноваційного розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 63. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-47.
20. Ткачук В. Екологізація аграрного виробництва в умовах переходу на екологічно орієнтоване сільськогосподарське виробництво. *Аграрна економіка*. 2024. Т. 17. № 1. URL: https://agrarianeconomy.lnup.edu.ua/images/docs/ae_2024_17_1/AE-17_1_2.pdf.
21. Христенко О. А., Минів Р. М., Кучеренко В. І. Ефективність використання земельного потенціалу: теоретичний і практичний аспекти. *Modern Economics*. 2024. № 44. С. 221–225. DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V44(2024)-32.
22. Хромушина Л. І. Імперативи еколого-економічної безпеки діяльності аграрних підприємств у контексті сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2026. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/7689.
23. Шевченко А. Ресурсний потенціал аграрних підприємств як основа інноваційної диверсифікації діяльності. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. URL: https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/261.

24. Шевченко О. Кліматичні зміни як новий чинник економіки сільськогосподарського землекористування. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-175.

25. Яремчук Н. В., Краска В. М. Ринок землі як ключовий елемент земельної реформи в контексті трансформаційних перетворень в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-67.